

SAMARBETSDEBATTEN

DEBATTEN om samverkan mellan de borgerliga partierna tog ny fart efter 1962 års val. Valutgången innebar ju att intet av de tre demokratiska oppositionspartierna hade haft någon framgång gentemot den härskande socialdemokratien, och på olika håll i både högerpress och folkpartipress tog man upp en intensiv debatt om möjligheterna att bryta dödläget genom fastare borgerligt samarbete. Debatten har nu fortgått så länge, att det torde vara svårt att hitta på några nya argument vare sig för eller mot samarbetstankarna. Däremot finns det all anledning att redovisa diskussionsläget.

De anförda skälen för samverkan i någon form hänför sig i allt väsentligt till möjligheterna att ge ett nytt innehåll åt den svenska parlamentarismen. Genom att högerpartiet, folkpartiet och centerpartiet uppträder tillsammans skulle de erbjuda en likvärdig motvikt till socialdemokratien. De skulle få större möjligheter att presentera ett realistiskt, även politiskt genomförbart alternativ till regeringspolitiken och därmed ge väljarna större möjligheter att träffa ett verkligt avgörande om vilken politik de önskade att man skulle

följa. Möjligheterna till växling vid makten skulle öka, vilket till följd av regeringsmaktens växande inflytande måste framstå som särskilt betydelsefullt. Även om vissa andra argument förekommit, är det uppenbart att dessa tankar varit de som främst legat bakom strävandena efter ett närmande mellan de borgerliga partierna eller en sammanslagning av dessa.

Invändningar mot samarbetstanken har emellertid också gjorts. De har till övervägande delen kommit från folkpartiets och centerpartiets sida. Inom högerpartiet har man däremot genomgående accepterat samverkansidén, ehuru med olika nyanser.

Invändningarna har bl. a. byggt på en förmodan att det skulle finnas djupgående ideologiska skillnader mellan de tre partiernas åskådningar, varvid man på vissa håll velat göra gällande att dessa skillnader främst skulle finnas mellan högerpartiet å ena sidan och centern/folkpartiet å den andra. Ideologiskt skulle, tycks sålunda vissa ledande folkpartister mena, centerpartiet och folkpartiet stå varandra nära men däremot befinna sig i motsatsställning till det nutida högerpartiet. Någon precise-

ring av dessa resonemang har knappast någonsin gjorts, och det är väl också anledningen till att de kunnat föras. Jämför man de olika partiernas programskrifter finner man att de har så mycket gemensamt, att man omöjligt kan tala om ideologiska motsättningar. Felet är snarare att de till sitt innehåll i själva verket är alltför litet klara och preciserade.

Det har också påståtts att man i aktuella sakfrågor skulle finna en påtaglig olikhet mellan de tre partiernas uppträdande. Det argumentet har något mera för sig, såtillvida som högerpartiet starkare än de andra markerat sitt motstånd mot olika led i den socialdemokratiska politiken men å andra sidan också ibland visat sig ovilligt att godta förslag från centerpartiet och/eller folkpartiet, mot vilka man ansett sakliga invändningar kunna göras. Ser man på de senaste två-tre årens riksdagspolitik finner man emellertid att dessa omständigheter inte får överskattas. Under hela perioden, och alldeles särskilt under det senaste året, har samverkan mellan de tre demokratiska oppositionspartierna förekommit förhållandevis ofta. Den har varit betydligt vanligare än tvåpartisamverkan mellan vare sig folkpartiet och centerpartiet eller ettdera av dessa å ena sidan och högerpartiet å den andra. I de fall då meningsskiljaktigheter förekommit inom oppositionen har de också vanligtvis hänfört sig till så-

dana lämplighetsfrågor som vilken av olika i och för sig önskvärda åtgärder som borde tillerkännas prioritet, utvecklingstakten på områden som alla varit överens om att utveckla osv. Två exempel på »mitensamarbete», som ofta brukat nämnas från 1963 års riksdag, är frågorna om barnavdrag/barnbidrag och om anslagen till u-länderna. De är också typiska. Både från folkpartiets och från högerpartiets sida har man gång efter annan uttalat sig för en kombination av barnavdrag och barnbidrag. Meningsskiljaktigheten gällde vad som just 1963 främst borde aktualiseras — en lämplighetsfråga eller kanske en fråga om taktik. Alla är också överens om att hjälpen till utvecklingsländerna skall ökas. Meningsskiljaktigheten berodde på att högerpartiet inte ville gå med på lika stora anslagsökningar som de andra just nu, eftersom man där befarade att organisationen ännu inte var tillräckligt bra för att pengarna skulle komma till fullgod användning.

Mot bakgrunden av dessa iakttagelser kan man faktiskt våga det påståendet, att det inte finns några sakmotsättningar som skulle kunna lägga hinder i vägen för samarbete på den borgerliga sidan. Där emot är den politiskt-taktiska bedömningen mycket skiljaktig. Det brukar framhållas, att det finns en icke alldeles obetydlig grupp av människor, som tvekar mellan socialdemokratien å ena sidan och

ettdera av folkpartiet och centerpartiet å den andra men som skulle stötas tillbaka inför tanken att de skulle stödja ett »borgerligt block». Å andra sidan framhålles, att en anda av hopplöshet kan komma att utbreda sig hos borgerligt sinnade väljare, som saknar utpräglad förkärlek för något särskilt av de tre partierna och som i deras inbördes tvister ser ett hinder för en klar frontställning mot socialdemokratien.

Att de båda påståendena i och för sig kan ha en viss verklighetsbakgrund skall icke förnekas. Det kan också synas svårt att ännu göra några bindande uttalanden om vilkendera gruppen som är störst: den som stöts tillbaka av samverkanstankarna eller den som kan aktiveras endast om samverkan kommer till stånd. De bedömningar man kunnat göra med utgångspunkt från olika opinionsundersökningar stöder emellertid den uppfattningen att hypotesen om samverkan i allmänhet möts med positivt intresse. Därtill kommer, att man inte har den ringaste anledning att tillämpa ett statiskt betraktelsesätt. En samverkande borgerlig opposition skulle ju ha större praktisk möjlighet att koncentrera sitt arbete på att utforma ett bestämt politiskt program, precisera dess innebörd och påvisa att det finns andra vägar att gå än den socialistiska. Den skulle därigenom själv kunna påverka opinionen mycket starkare än vad de tre par-

tierna var för sig kan vara i stånd att göra — detta särskilt med hänsyn till den växande betydelse massmedia har för opinionsbildningen.

I själva verket är det av allt att döma psykologiska faktorer snarare än logiska resonemang som lägger hinder i vägen för samarbetet. De tre partierna är var för sig bärare av en självständig tradition, som det är svårt att komma ifrån. Tidigare politiska händelser har hos de politiskt aktiva medlemmarna också skapat betydande ressentiment, som lägger hinder i vägen för ett helhjärtat samarbete, i synnerhet som man alltid har för vana att begära mera av sina vänner än av sina motståndare.

Socialdemokratien har också skickligt spelat på dessa strängar. Till centerpartiet säger man, att samarbetet i regeringsställning under 1951-57 ju gick så utmärkt: inte kan väl centerpartisterna räkna med att de skulle få det lika lätt med högermän och folkpartister! Folkpartiet erinrar man om att liberaler och socialdemokrater i gamla tider genomförde stora reformer i samarbete och om den allmänt radikala livsinställning, som man förmenar att de båda riktningarna är eniga om. Och i förhållande till högerpartiet har man icke sällan brukat framhålla, att socialdemokratien och högern till skillnad från alla andra representerar bestämda, fast utformade åskådningar och ståndpunkter:

kan de två komma överens på sakliga grunder, finns det ingen anledning att bry sig om någon tredje part. Var och en som sysslat med praktiskt politiskt arbete i stat eller kommun måste erkänna, att antydningar av detta slag icke sällan haft påtaglig effekt på vart och ett av de tre oppositionspartierna — intet undantaget.

Däremot finns det knappast anledning att såsom ibland sker i diskussionen peka på institutionella svårigheter eller »vested interests» som hinder för samarbetet på den borgerliga sidan. Det finns härvidlag inte någon skillnad mellan »partiledningar och ombudsmän» å ena sidan och partimedlemmarna å den andra. Om något är det snarare i den senare kategorien, bland vissa förtroendemän eller andra medborgare som utan någon ersättning ägnar en del av sin tid åt aktivt politiskt arbete, som man finner dem som har den mest kritiska inställningen mot samarbets-tankarna.

Frågan om hur ett samarbete skulle utformas har här lämnats åsido. Det är otvivelaktigt riktigt att en verklig partisammanslagning stöter på vissa praktiska, organisatoriska svårigheter, som det kräver särskilt god vilja att övervinna. Man skulle där stå inför personliga problem av alldeles samma slag som de som brukar uppträda vid kommunsammanslagningar, och det finns också skäl att påminna om hur pass besvärligt det på sin

tid var att förena de folkfrisinnade och liberala partierna till ett enda, trots att de inte hade varit åtskilda under särskilt lång tid. Allt tyder därför på att en organisatorisk samordning av det nämnda slaget är möjlig först sedan man kommit ett bra stycke på det politiska samarbetets väg. Det måste vara realistiskt att tro att man kan börja med partisammanslagningen innan man konstaterat att ett fast, konsekvent, öppet redovisat samarbete med de tre riktningarna verkligen har möjlighet att ge tillfredsställande resultat. Något helt annat är teknisk valsamverkan. På den punkten finns det ju från tidigare perioder goda erfarenheter, och det var inte någon allmän ovilja mot samarbete utan helt enkelt omläggningen av valsättet som gjorde slut på den borgerliga valsamverkan. I de ganska många valkretsar där teknisk valsamverkan även i nuvarande läge skulle skapa ökade möjligheter till representation för den demokratiska oppositionen borde man därför utan större svårighet kunna enas om att begagna de möjligheter härtill, som även det nuvarande valsystemet erbjuder. De svårigheter särskilt i fråga om propagandans uppläggning och kandidatnominering, som skulle uppträda i ett sådant sammanhang, borde lätt kunna övervinnas med en smula god vilja.

Exempel från våra nordiska grannländer styrker det resonemang som här har förts. Menings-

skiljaktigheterna mellan venstre och konservative folkeparti i Danmark eller mellan venstre, höire, senterpartiet och kristelig folkeparti i Norge har sannerligen inte varit mindre än mellan motsvarande partier i vårt land. Detta oakttat lyckades de båda danska partierna icke blott samverka i regeringsställning utan även vidmakthålla sitt samarbete utan större friktion sedan socialdemokraterna återkommit till makten. Och i Norge visade det sig under höstens regeringskris att man både kunde samverka mot socialdemokraterna och utan större svårighet utforma ett gemensamt regeringsprogram samt fördela ministerposter sig emellan. Ingenting tyder på att det skulle vara besvärligare hos oss.

Däremot måste man kanske se den sanningen i ögonen, att det politiska samarbetet blir väsentligt lättare i det ögonblick då regeringskifte framstår som en praktisk möjlighet. Att det är så besvärligt hos oss just nu beror kanske just på att den frågeställningen inte på länge har varit riktigt aktuell. Det skulle emellertid innebära en obefogad defaultism att räkna med att det nuvarande tillståndet kommer att bli bestående för obestämd framtid.

Det är möjligt att vi före 1964 års val inte kommer nämnvärt längre i fråga om samverkan mel-

lan de borgerliga partierna än vad man gjorde i slutet av 1950-talet. Det vore beklagligt om så skulle vara förhållandet, men man bör kanske inte ställa förhoppningarna alltför högt just nu. Så mycket är emellertid klart, att en valmötgång för socialdemokratien vid de kommande andrakammarvalen i hög grad skulle öka möjligheterna till enighet om ett samlat alternativ. Högerpartiet har gång efter annan deklarerat sin vilja att visa generositet och ta hänsyn till andras meningar och intressen, i den mån ett fast, konsekvent, öppet redovisat samarbete därigenom kan främjas. Detta är ingen tillfällig, taktiskt betingad ståndpunkt. Det ger tvärtom uttryck för en bestående strävan, som kommer att fullföljas oberoende av tillfälliga bakslag för samarbetsförhoppningarna. För högerpartiet är tron på samverkan mot socialistisk maktkoncentration, för ett fritt samhällsskick av den typ som vi brukar beteckna med ordet ägardemokrati, en grundläggande uppfattning, som påverkar handlandet på en rad olika politiska områden. Vi skulle uppfatta en framgång vid 1964 års val som uttryck för att dessa våra strävanden har stöd hos väljarna och därigenom stimuleras att än mera öka våra ansträngningar att förverkliga dem.

Gunnar Heckscher